

ційно-інвестиційного розвитку підприємств України. -К.: Т-во "Знання", 1999. –514 с.

4. Узагальнена інформація щодо створених ВЕЗ та ТТР зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності // Офіційний сайт Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції. –URL: www.me.gov.ua.

5. Закон України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" від 13.10.1992 р., № 2673 // ВВР України. –1992. -№ 50. – Ст.676.

Надійшла до редакції 10.06.2004

ПРЯДКО О.С. СВОБОДНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ЗОНЫ КАК ИНСТРУМЕНТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ РЕГИОНА

Рассмотрена практика создания свободных экономических зон в государстве.

PRJADKO O.S. FREE ECONOMIC ZONES AS THE TOOL OF MAINTENANCE OF ECONOMIC SAFETY OF REGION

Practice of creation of free economic zones in the state is considered.

А.О. СТОЛБОВСЬКИЙ

Національний університет внутрішніх справ

УДК 338:330.101.54(477)

АНАЛІЗ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Аналізуються підходи до визначення економічної безпеки України та її підсистем; пропонується модель співвідношення складових із іншими підсистемами національної безпеки держави.

Економічна безпека України є найважливішою складовою національної безпеки нашої держави. Наскільки міцний господарський потенціал має країна, як сильно вона захищена від фінансових криз і зовнішнього економічного тиску, – саме від того залежить сталий розвиток економічної системи, добробуту населення та стабільності державних інститутів.

Взагалі, економічна безпека є досить молодого наукою. Офіційного визнання на Заході вона отримала з 1985 р. [1, с.14], а в Україні – близько 10 років назад [2, с.4]. Сьогодні вчення про економічну безпеку розвивається швидкими темпами. Так, найактуальніші питання з цієї галузі знайшли своє відображення у працях О.І. Барановського [3], М.М. Єрмошенко [1], О.М. Бандурки, В.Є. Духова, К.Я. Петрової, І.М. Червякова [4], В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько [5], Жаліло [6], Г.А. Пастернак-Таранушенка [2], А.І. Сухорукова [7], В.Мунтіяна [8], А. Городецького [9] та інших, які створили підґрунтя подальших розробок у сфері економічної безпеки.

Проте, багато проблем досі залишається невирішеними. Так, дискусійним питанням є визначення складових частин економічної безпеки. Система економічної безпеки розвивається в рамках безпеки національної і у тісному зв'язку із іншими її елементами. Останні, опосередковуючи економічні відносини, дають привід говорити про їх

віднесення до системи економічної безпеки. Проте, це некоректно, так само, як і виділення нових, більш дрібних підсистем.

Тому, завдання статті ми вбачаємо у визначенні складових економічної безпеки держави і пропонуванні моделі їх співвідношення між собою та з іншими підсистемами національної безпеки України. У процесі дослідження необхідно проаналізувати різні підходи до визначення економічної безпеки держави та її складових.

Переходячи до основної частини статті, спочатку розглянемо, що саме розуміється під терміном "економічна безпека".

Так, професор Г.А. Пастернак-Таранушенко під економічною безпекою розуміє "...стан держави, за яким вона забезпечена можливістю створення і розвитку умов для гідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та в зростанні добробуту її мешканців" [2, с.29]. Я. Жаліло трактує економічну безпеку як "...складну багатофакторну категорію, яка характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб власного населення держави на якомусь визначеному рівні, з метою протистояння дестабілізуючій дії різноманітних чинників, внутрішніх та зовнішніх, а також з метою забезпечення конкурентоспроможності національній еко-

номіки у світовій системі господарювання" [6].

О.М. Бандурка, В.Є. Духов, К.Я. Петрова та І.М. Червяков визначають сутність економічної безпеки України на національному рівні як здатність економічної системи нашої держави протистояти негативному впливу об'єктивних і суб'єктивних чинників в процесі досягнення макроекономічних цілей розвитку на рівні постіндустріальних держав [4].

Економічна безпека входить як складова у систему національної безпеки країни, органічно поєднуючись із іншими її компонентами, такими як демографічна, екологічна, інформаційна, геополітична та військова безпека.

Таким чином, серед найважливіших характеристик економічної безпеки держави варто виділити такі:

- здатність держави протистояти зовнішнім та внутрішнім дестабілізуючим чинникам;
- спрямованість на досягнення певних макроекономічних цілей (збалансованість та безкризовість економіки, добробут населення, економічна незалежність тощо);
- сталість у часі, тобто ситуація "захисності" повинна зберігатися як можна більший період часу (а найкраще – завжди).

Економічна безпека держави – складна та багатогранна категорія. До її складу вчені відносять близько 20 підсистем. Так, за твердженням фахівців із даної галузі, до економічної безпеки входять:

- сировинна (або сировинно-ресурсна) безпека, яка передбачає реалізацію заходів, спрямованих на технічне переоснащення добуваючих галузей, освоєння копалин та зменшення рівня залежності від імпорту стратегічної сировини;
- енергетична безпека, яка включає зменшення залежності від імпорту палива, підвищення надійності функціонування паливно-енергетичного комплексу [2; 3; 5; 7; 10];
- фінансова безпека, при якій забезпечується ефективне функціонування як економіки взагалі, так і окремих її складових – фінансової, грошово-кредитної, податкової, валютної, банківської та бюджетної систем [3; 5; 7; 9; 10];
- інвестиційна безпека, яка передбачає здійснення нагромаджень і капітальних вкладень на рівні, необхідному для розширеного відтворення виробництва; додержання оптимального рівня внутрішніх і зовнішніх інвестицій [5; 7];
- воєнно-економічна безпека, тобто вирішення питань про рівень розподілу доходів бюджету між фінансуванням оборонного комплексу та іншими напрямками [2; 5; 7];
- інноваційно-технологічна безпека (науково-технологічна). Під нею розуміється такий рівень розвитку знань та технологій, який дозволяв би виробляти власну високоякісну та наукомістку продукцію, не імпортуючи її з-за кордону [3; 5; 7; 9; 10];
- продовольча безпека, тобто наявність необхідних запасів продуктів споживання та доступність їх для населення, ступінь захищеності вітчизняних виробників продовольчих товарів та ін. [2; 3; 5; 7; 10];
- соціальна безпека, що передбачає створення належного рівня життя, захист найменш забезпечених верств населення, зупинення падіння реальних доходів громадян, скорочення розмежування суспільства за рівнем доходів

тощо [2; 7];

- демографічна безпека. Під нею розуміється ситуація, при якій створюється потрібна державі демографічна ситуація, що дозволяє забезпечити економічну безпеку мешканцям країни та запобігти демографічній експансії інших народів [2];

- екологічна безпека, тобто створення населенню країни найбільш сприятливих умов щодо існування та плідного життя, нейтралізація погроз зіпсування, або, навіть, знищення навколишнього середовища [2];

- цінова безпека, що дозволяє правильно оцінити працю та встановити вірний розподіл благ поміж мешканцями країни, проводити справедливий обмін послугами та товарами, як в країні, так і на міжнародному рівні [2];

- політична безпека. Даний напрямок обумовлюється практикою політичного тиску на державу через застосування можливостей ринкової економіки. Як приклади, можна навести шгучне банкрутство підприємств, підкуп окремих посадових осіб, супроводження міждержавних кредитів політичними вимогами тощо [2];

- кримінальна безпека. Характеризується поширенням кількості економічних злочинів, обсягів тіншової економіки, зростанням соціальної напруги внаслідок погіршення відношення населення до державних інституцій через незадовільний стан боротьби із злочинністю [2; 7];

- інформаційна безпека, що полягає в недопущенні маніпулювання суспільною думкою за допомогою засобів масової інформації [2];

- зовнішньоекономічна безпека, тобто захищеність національної економіки від світових економічних криз та створення найбільш сприятливих умов державного розвитку [3; 5; 10].

Крім вказаних, деякі фахівці включають у систему економічної безпеки такі підвиди: прагматична [10], водогосподарська [10] (питноводна [5]), протистійна [10], інфляційна [9], валютна [9], митна [9] тощо.

При їх розгляданні мова йде саме про їх економічну сутність, тобто ту частину, яка тісно пов'язана і впливає на основні характеристики економічної безпеки держави. Однак не слід забувати, що деякі з перелічених складових правильніше було би віднести до системи національної безпеки. Наприклад, політична, кримінальна, соціальна, воєнна, екологічна, науково-технологічна та інформаційна складові виходять за межі економічної безпеки. Зокрема, це відображено у Законі України "Про основи національної безпеки України" [11].

З іншого боку, деякі з наведених складових можна включити до інших груп, або об'єднати у більш великі. Так, екологічна безпека (її економічний аспект) містить у собі водогосподарську, питноводну, продовольчу (частково) та інші складові. До фінансової безпеки входять інфляційна, валютна, митна (частково), цінова, грошова, бюджетна, банківська, податкова тощо. До соціальної безпеки можна віднести продовольчу, демографічну, цінову (частково).

При розгляданні питань економічної безпеки деякі вчені відокремлюють зовнішньо- та (або) внутрішньоекономічну складові. Якщо повернутися до наведених вище підсистем, легко побачити, що кожна з них може розгля-

дається у двох аспектах: локальному та міжнародному. Наприклад, у фінансовій сфері зовнішньоекономічний аспект виявляється у контролі над міждержавним валютним обігом, заборгованістю, митним оформленням товарів; внутрішній полягає у зменшенні рівня монополізації економіки, подоланні інфляції, розвитку банківської справи, вдосконаленню податкової політики тощо.

Іншими словами, наведений перелік складових економічної безпеки уявляється занадто розпиреним і не зовсім коректним. З приводу цього деякі фахівці пропонують обмежити коло підсистем економічної безпеки лише тими з них, які "...містять лише економічні відносини, або базуються на них" [1, с.30]. На нашу думку, категорію економічної безпеки складають ті відносини, які опосередковують функціонування економічної системи.

Економічна система являє собою "...сукупність принципів, правил, законодавчих норм, які визначають форму і зміст основних економічних відносин, що виникають в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання продукту" [12, с.394]. Або, "економічні відносини – це відносини між людьми з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання матеріальних та нематеріальних благ" [13, с.64].

Рисунок - Складові економічної безпеки у співвідношенні із іншими підсистемами національної безпеки

Виходячи із цього, до підсистем економічної безпеки слід віднести:

- *виробництво*: сировинно-ресурсну (яка включає енергетичну);
- *розподіл та обмін*: фінансову (з усіма складовими, що вказані вище);
- *споживання*: соціальну (частково) та екологічну (ча-

стково).

Співвідношення складових економічної безпеки в контексті національної безпеки представлено на рисунку.

Підбиваючи підсумки викладеному, варто відмітити, що, передусім, єдиного підходу до визначення складових економічної безпеки не існує. Безліч чинників, що взаємодіють між собою, мають економічну складову, проте, вони входять до інших систем. Вважаємо, що на даному етапі досліджень ми досить повно виділили ті складові, які входять до системи економічної безпеки України і мають безпосередній вплив на неї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сромошенко М.М. Фінансова безпека держави. -К.: КНТЕУ, 2001. -308 с.
2. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави. Статика процесу забезпечення: Підручник /За ред. Б.Кравченка. -К.: Кондор, 2002. -302 с.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека. -К., Фенікс, 1999. -337 с.
4. Бандурка О.М., Духов В.Є., Петрова К.Я., Червяков І.М. Основи економічної безпеки: Підручник. -Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. -236 с.
5. Шлемко В.Т., Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. -К.: НІСД, 1997. -144 с.
6. Жаліло Я. Економічна стратегія держави у нестабільних економічних системах. -К.: НІСД, 1998. -144 с.
7. Сухоруков А. І. Концепція національної програми забезпечення економічної безпеки України -URL: http://www.niut.gov.ua/ukr/conference/krugstilnov_2000/suhorukov.htm.
8. Мунтіян В. Економічна безпека України: Монографія. -К.: Вид-во КВІЦ, 1999. -464 с.
9. Городецкий А. Вопросы безопасности экономики России // Экономист. -1995. -№ 10. -С.44-50.
10. Воропай Н.И., Славин Г.Б., Чельцов М.Б. Энергетическая безопасность – важнейшая составляющая и основа экономической безопасности // Вісник Укр. буд. екон. та наук.-техн. знань. -1998. -№ 6. -С.14-17.
11. Закон України "Про основи національної безпеки України" // ВВР України. -2003. -№ 39. -Ст.351.
12. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. -М.: ИНФРА-М, 1997. -496 с.
13. Економічна теорія: Політекономія: Підручник /За ред. В.Д.Базидевича. -К.: Знання-Прес, 2001. -581 с.

Надійшла до редколегії 11.05.2004

СТОЛБОВСКИЙ А.А. АНАЛИЗ СОСТАВЛЯЮЩИХ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Анализируются подходы к определению экономической безопасности Украины и ее подсистем; предлагается модель соотношения составляющих с другими подсистемами национальной безопасности государства.

STOLBOVSKY A.A. THE ANALYSIS OF MAKING ECONOMIC SAFETY OF UKRAINE

Approaches to definition of economic safety of Ukraine and its subsystems are analyzed; the model of a parity of components with other subsystems of national safety of the state is offered.